

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-04-12
meddelad i
Växjö

Mål nr M 2962-14

SÖKANDE

Skånska Energi Rönne å Kraft AB
Box 83
247 22 Södra Sandby

Ombud: Advokat Andreas Lindström och jur. kand. Anna Bernhardsson
c/o Foyen Advokatfirma AB
Södergatan 28
211 34 Malmö

ANMÄLARE

Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

Ombud: Advokatfiskal Nils Leine
Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

SAKEN

Prövning av latent villkor avseende tillstånd för Klippans kraftverk (AD 5/1943),
Klippans kommun

Avrinningsområde: 96 Rönne å

N: 6221150 E: 384628 SWEREF99 TM

Dok.Id 360432

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 130 E-post: mmd.vaxjo@dom.se www.vaxjotingsratt.domstol.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:00

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen bifaller Kammarkollegiets framställan endast på följande sätt:

Utöver tidigare fastställda villkor i dåvarande Söderbygdens vattendomstols utslag den 14 mars 1946, mål AD 5/1943, fastställer mark- och miljödomstolen att följande villkor ska gälla för Klippans kraftverk:

1. Intagskanalen ska förses med ett lutande finggaller med maximalt 35 graders lutning och öppningen mellan gallerstavarna ska vara maximalt 15 mm. Gallret ska inrättas med avledningsanordning för nedvandrande fisk och förses med det antal flyktöppningar som krävs för att uppnå erforderlig funktion, dock minst en flyktväg. Flyktöppningarna ska vara placerade i gallerväggen om möjligt och nå från vattenytan ner till ca 1 m djup. Gallrens, flyktvägarnas och avledningsanordningens närmare utformning ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten.
2. Avledningsanordningen ska mynna ovanför vattenytan.
3. I avledningsanordningen ska alltid släppas erforderligt vatten för fullgod funktion, dock minst 200 liter/sekund.
4. Vid tillfällen när avledningsanordningen enligt villkor 1-3 inte kan drivas ska dammens utskov vara öppna på sådant sätt att det tillförsäkras möjligheter för fiskens nedvandring, när isförhållande inte medför hinder.
5. Arbetenas påbörjande och avslutande ska anmälas till tillsynsmyndigheten.
6. Innan arbetena påbörjas ska bolaget inge ett kontrollprogram för åtgärdernas genomförande. Kontrollprogrammet ska därefter revideras till att omfatta uppföljning av resultatet av åtgärderna såsom nedvandring av fisk. Kontrollprogrammet ska bl.a. redovisa hur bolaget ska kontrollera funktionerna av

fingaller och flyktvägar samt att vid varje tidpunkt föreskriven minimitappning genom flyktvägarna innehålls. Det reviderade kontrollprogrammet ska inges till tillsynsmyndigheten senast en månad efter arbetenas slutförande.

7. Installation av fingaller, avledningsanordning och flyktväg ska vara utförda inom två (2) år från det att domen vunnit laga kraft.

Rättegångskostnader

Skånska Energi Rönne å Kraft AB åläggs att utge ersättning för rättegångskostnader i detta mål till Kammarkollegiet med 18 140 kr och till Länsstyrelsen i Skåne län med 22 667 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Ogillade yrkanden

Mark- och miljödomstolen avslår övriga framförda yrkanden som inte särskilt behandlats ovan.

BAKGRUND och TIDIGARE BESLUT

Söderbygdens vattendomstol meddelade i dom den 14 mars 1946 i mål nr AD 5/1943 tillstånd enligt 1918 års vattenlag (ÄVL) till dåvarande AB Klippans finpappersbruk att anlägga och bibehålla en vattenkraftsanläggning på dåvarande fastigheterna Klippan 2:1, Mammarp 1:1 och 2:1 i Klippans kommun, Skåne län. (Klippans vattenkraftverk).

Under punkten 4 i domslutet meddelade vattendomstolen följande latent villkor: ”Med bifall till sökandebolagets därom framställda begäran finner vattendomstolen skäligt att med bolagets befrielse tills vidare från skyldigheten att vid anläggningen hålla galler av den beskaffenhet, som i 8 § Kungl. Fiskeristadgan den 17 oktober 1900 sägs, tillåta bolaget att vid intaget till kraftverket anbringa allenast en vrakgrind av plattjärn med en fri bredd mellan järnen av 50 millimeter. Tillståndet gäller tillsvidare intill dess vattendomstolen på anmälan av vederbörande fiskerimyndighet annorlunda förordnar samt på villkor i övrigt att sökandebolaget bekostar de undersökningar Lantbruksstyrelsen kan finna lämpligt anordna till utrönande av huruvida fisk som inkommer i turbinen kan passera denna utan att komma till skada.”

Kammarkollegiet har nu med stöd av Länsstyrelsen i Skåne län anmält frågan angående det latent villkoret för fortsatt prövning.

ANSÖKAN

Kammarkollegiet yrkar, så som dess talan slutligt bestämts, fortsatt tillståndsprövning av villkor om fingaller och att följande villkor föreskrivs

1. Intaget till kraftverket ska förses med ett vinklat fingaller av Alfa-modell med en vinkel om som mest 30 grader, samt inrättas med avledningsanordningar för nedvandrande fisk i huvudsaklig utformning enligt ritning (2015-05-12) med följande tillägg.

- a. Galleravståndet ska vara maximalt 15 mm
 - b. Avledningens utlopp ska utmynna ovanför vattenytan.
 - c. Flyktöppningarna ska vara placerade i gallerväggen och nå från vattenytan ned till ca 1 m djup.
 - d. Fullgod funktion av anordningarna uppnås när minst 95 % av ålen som riktvärde överlever passagen och nedvandringen fördröjas med maximalt 5 dagar som riktvärde.
2. I avledningsanordningen ska alltid släppas erforderligt vatten för fullgod funktion, dock minst 200 l/s.
 3. Vid tillfällen när avledningsanordningen enligt villkor 1-2 inte kan drivas ska dammens utskov vara öppna på sådant sätt att det tillförsäkras möjligheter för fiskens nedvandring.
 4. Mark- och miljödomstolen överlåter åt tillsynsmyndigheten att bestämma de ytterligare utredningar som tillståndshavaren ska ta fram som länsstyrelsen genom sakkunnige finner nödvändiga för att fastställa de ytterligare villkor som krävs samt för de villkor som kan erfordras avseende det kontrollprogram som behövs för åtgärdernas utförande och drift m.m. av finggallret.
 5. Innan arbetena påbörjas ska tillsynsmyndigheten godkänna ett kontrollprogram för åtgärdernas genomförande.
 6. Arbetena ska vara utförda och skyddsåtgärderna i funktion senast ett år efter det att domen vunnit laga kraft vid ett vite av 500 000 kr. Anmälan att åtgärderna är genomförda inom den angivna tiden ska ske till tillsynsmyndigheten.

7. Mark- och miljödomstolen förordnar Mats Hebrand som sakkunnig att inför länsstyrelsens delegationsbeslut enligt villkor ovan, att granska bolagets förslag till lösningar.

Kammarkollegiet yrkar slutligen ersättning för sina rättegångskostnader 24 806 kr i nu aktuellt mål (totalt 74 419 kr varav 60 000 kr för nedlagt arbete och 14 419 kr för utlägg för två resor till Klippan i mål M 2960-14, M 2962-13 och M 2963-14).

Som grund för talan anförs bl.a. följande. Enligt Söderbygdens vattendomstols domar den 14 mars 1946 i mål AD5/1943, AD 10/1943 samt AD8/1943 gäller att "vattendomstolen på anmälan av vederbörande fiskerimyndighet" kan förordna om att verksamhetsutövaren installerar galler som hindrar fisk att komma in i turbinen (latent villkor).

Skriftlig anmälan

Kammarkollegiet är part enligt förfarandebestämmelsen i 22 kap. 6 § miljöbalken. Tillsynsmyndigheten, i förevarande fall Länsstyrelsen i Skåne, har överlåtit rätten att påkalla prövning av latent villkor. Begäran omfattar att mark- och miljödomstolen ska förordna om uppförande av fingaller och nedströms fiskpassager för verksamheterna. Kammarkollegiet anser att frågan är tillräckligt utredd genom de utredningar som bilagts länsstyrelsens skrivelse.

Rättslig reglering

Enligt 2 kap. 3 § miljöbalken ska verksamhetsutövare vidta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra och motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för miljön. Enligt 11 kap. 8 § miljöbalken är verksamhetsutövare skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor i övrigt som behövs till skydd för fisket. Enligt 5 kap. 3 och 8 §§ miljöbalken ska tillståndsmyndigheter och andra myndigheter ansvara

för att miljö kvalitetsnormerna följs och att vidta de åtgärder som anges i åtgärdsplanerna.

Utredningen

Av de utredningar som har utförts kring ålens vandring i Rönne å framkommer att endast <10 % av ålen överlever passage förbi alla tre kraftverk. Enligt länsstyrelsens utredning innebär en installation av fingaller vid kraftverken att nästan alla ålar överlever. Kostnaden för fingaller och fiskpassage är lägre än kostnaden för andra bevarandeanternativ samtidigt som överlevnadsgraden kan förväntas vara högre. Enligt av regeringen beslutad förvaltningsplan för ål är en av åtgärdena för att minska antropogen mortalitet hos ålen att underlätta dess utvandringmöjligheter. Åtgärdena ska ge ”snabbast resultat till lägsta kostnader mot bakgrund av ålens akuta beståndssituation”. Rönne å pekas i planen ut som ett av de viktigaste avrinningsområdena.

Av länsstyrelsens utredning framgår bl.a. följande.

Rönne å avvattnar Ringsjöarna i centrala Skåne och mynnar i Skälderviken i nordvästra Skåne. Ån har stora biologiska värden i form av bl.a. ett genuint laxbestånd, havsöring, flera arter av nejonöga, sandkrypare och ål. En fullständig beskrivning av Rönneåsystemets kvalitéer och en kartläggning av kvarvarande fiskevårdsåtgärder beskrivs i Fiskevårdsplanen för Rönne å från 2010.

Av planen framgår bl.a. följande

Rönne å rinner ut i Skälderviken vid Ängelholm och hyser ett ursprungligt bestånd av atlantlax som har ett högt bevarandevärde. Rönne å har historiskt varit kraftigt påverkad av övergödning, föroreningar och vattenkraft, vilket har begränsat laxens populationsstorlek. Föroreningssituationen har förbättrats betydligt men laxens vandring uppströms, stoppas fortfarande definitivt vid Stackarp, där åns nedre vattenkraftverk är beläget. Vattendraget har en låg fallhöjd från havet och upp till Stackarp, endast 5 m på en sträcka av 38 km. Detta medför att lek- och uppväxtom-

råden för laxfisk är mycket begränsat inom detta vattenområde. I åns större tillflöden kan lax och havsöring vandra upp till merparten av de ursprungliga lek- och uppväxtområdena. Ett stort antal fiskevårdsåtgärder har genomförts i vattensystemet med inriktning på lax och havsöring. Fiskvägar har etablerats, kraftverk har rivits ut och biotopåtgärder har utförts med utläggning av sten och block.

I Rönneåns huvudfåra vid Klippan finns tre definitiva vandringshinder för fisk, vilka utgörs av vattenkraftverk belägna vid Stackarp, Klippans bruk och Forsmöllan. Före kraftverkens etablering kunde lax och ål fritt passera detta område i ån. Fallen vid Klippan var relativt höga men lax och ål kunde passera utan problem. Kraftverken utgör även vandringshinder för nedvandrande fisk, framförallt för ålen som troligtvis skadas till stor omfattning vid passage av kraftverken.

Tekniska data om Rönneå-kraftverken.

Kraftverk	Fall- höjd	Turbin- typ	Sluk- förm.	Galler (mm)	Byggt år	Effekt MW	Årlig prod.
Forsmöllan	9,5	Kaplan	15	50	1910	1,1	5,2
Klippan	8,5	Kaplan	14	50	1938	0,9	2,8
Stackarp	6,2	Kaplan	14	50	1950	0,7	2,6

För ålen är Rönneåns vattensystem särskilt värdefullt då det är ett av Sveriges produktivaste vattendrag med nästan 13 000 blankålar per år. Detta framgår av den svenska förvaltningsplanen för ål. Av den anledningen är dödligheten hos nedvandrande ål i åns kraftverk särskilt allvarlig. Enligt en undersökning av ålens vandring i systemet 2012 är den samlade förlusten vid passage av samtliga tre turbiner minst 70 procent, troligen betydligt högre och dessutom orsakar kraftverken en betydande och sannolikt negativ fördröjning av ålens lekvandring.

Den ekologiska statusen för den del av Rönneå som berörs av kraftverken, vattenförekomsten Klövabäcken-Skärån, är måttlig. Miljö kvalitetsnormen är god ekologisk status senast år 2021. För att normen ska kunna uppnås krävs fungerande faunapassager förbi de tre befintliga kraftverken.

Som underlag för begäran om prövning har länsstyrelsen låtit utreda lämpliga åtgärder för att skapa en 95 % lyckad nedvandring utan en större fördröjning än 5 dagar för vandringsålen i Rönne å samt bedömning av vilket/vilka alternativ som innebär att gällande miljökvalitetsnorm antingen efterföljs eller bidrar till att den efterföljs. Utredningen innehåller uppgifter kring kraftverken och flödesförhållandena i Rönne å.

Utredningen har granskat åtta olika lösningar varav miljökvalitetsnormen bedöms uppfyllas av två olika alternativ varav det ena är en utrivning av kraftverken.

Det återstående, alternativ 5, innebär avledning av nedvandrande fisk med bästa möjliga teknik vid vart och ett av de tre kraftverken bedöms tillsammans med alternativ 8 kunna uppfylla gällande miljökvalitetsnorm. Länsstyrelsen anser att behovet av en nedvandringlösning är akut och bör prioriteras före uppvandringlösning. Den senare är nödvändig för att uppnå miljökvalitetsnormen, men etableringen av dessa kan ske först då en väl fungerande nedvandringlösning är etablerad.

BOLAGETS INSTÄLLNING

Skånska Energi Rönne Å Kraft AB (nedan bolaget) yrkar i första hand så som talan slutligt bestämts att mark- och miljödomstolen avvisar de delar av Kammarkollegiets yrkanden som avser annat än installation av galler samt att prövningen endast ska avse huruvida det är skäligt att installera sådant galler eller inte. Bolaget anser att den av Kammarkollegiet yrkade åtgärden, vilken ska prövas i målet, är oskälig och den ska därför avslås.

Bolaget yrkar vidare i andra hand för det fall domstolen skulle finna att installation av fingaller är skäligt att fingallret ska förses med spaltvidd om minst 18 mm och att lutningen ska vara minst 35 grader. Bolaget yrkar att bolaget ges en arbetstid på minst 2 år och motsätter sig vitessanktion och övriga villkor.

Bolaget frånfaller sin tidigare medgivna lösning om ett fingsgaller och uppsamling av ål vid Forsmöllans kraftverk.

Som skäl anförs bl.a. följande.

Av såväl grunderna för Kammarkollegiets yrkande i ansökan som Länsstyrelsens i Skåne län hemställan till Kammarkollegiet som föregår ansökan, framgår att det är fråga om **prövning av latent villkor** i domarna avseende Stackarps, Klippans och Forsmöllans kraftverk. Vad avser prövning av latent villkor har Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt ("MÖD") uttalat i mål nr M 2535-10 att reglerna om omprövning inte ska användas i en sådan situation. Det är alltså inte fråga om omprövning av tillstånden för kraftverken, utan om en prövning av de latent villkoren i tillstånden för kraftverken.

De latent villkor som enligt Kammarkollegiets ansökan ska prövas avser fingsgaller och är likalydande i samtliga tre domar, enligt följande.

"Med bifall till sökandebolagets därom fastställda begäran finner vattendomstolen skäligt att med bolagets befrielse tillsvidare från skyldigheten att vid anläggningen hålla galler av den beskaffenhet, som i 8 § Kungl. Fiskeristadgan den 17 oktober 1900 sägs, tillåta bolaget att vid intaget till kraftverket anbringa allenast en vrakgrind av plattjärn med en fri bredd mellan järnen av 50 millimeter. Tillståndet gäller allenast tillsvidare intill dess vattendomstolen på anmälan av vederbörande fiskerimyndighet annorlunda förordnar samt på villkor i övrigt att sökandebolaget bekostar de undersökningar Lantbruksstyrelsen kan finna lämpligt anordna till utrönande av huruvida fisk som inkommer i turbinen kan passera denna utan att komma till skada."

Av citatet ovan framgår att det latent villkoret avser att vattendomstolen på anmälan från vederbörande fiskerimyndighet förordnar att sökandebolaget ska byta ut vrakgrinden mot sådant galler som anges i Kungl. Fiskeristadgan av den 17 oktober 1900 och, såsom det får förstås, att sökandebolaget bekostar sådana eventuellt föregående utredningar som erfordras innan ett sådant beslut.

Vidare har MÖD i det ovan nämnda rättsfallet M 2535-10 (mark- och miljödomstolens målnummer M 1909-09) yttrat följande på sid. 7 beträffande prövningens omfattning ifråga om latent villkor:

"Sålunda är det genom domarna fastslaget vilka åtgärder kraftverksägaren har att vidta och det enda som domstolen har att pröva är om det är skäligt att åtgärderna utförs. Här är det alltså fråga om latent villkor."

Av det ovan anförda kan det konstateras att talans omfattning ska begränsas till en prövning av ovan citerat latent villkor och alltså avse endast huruvida galler ska installeras eller inte, samt eventuella villkor om föregående undersökningar. Prövningen ska därmed inte omfatta avledningsanordningar och hur mycket vatten som ska släppas igenom en sådan eller tidpunkter för när dammens utskov ska vara öppet m.m. Av mark- och miljödomstolens uttalande om omfattning av prövningen av latent villkor kan vidare konstateras att prövningen av de latent villkoren endast ska avse skäligheten av de av Kammarkollegiet yrkade åtgärderna.

På ovan anförda skäl yrkar bolaget att mark- och miljödomstolen avvisar de delar av Kammarkollegiets yrkanden som avser annat än frågan om installation av galler samt att mark- och miljödomstolens prövning ska avse endast **skäligheten** av de av Kammarkollegiet yrkade åtgärderna.

För det fall Kammarkollegiet eller länsstyrelsen önskar få något annat provat än de latent villkoren och skäligheten av de yrkade åtgärderna inom ramen för dessa blir det fråga om en omprövning av verksamheten. En omprövning av tillståndet ryms inte inom ramen för vad som ska prövas i aktuellt mål, utan får i så fall initieras i egen ordning varvid bland annat de regler som gäller för omprövning, såsom ersättningsreglerna i 31 kap. 20-23 §§ miljöbalken, aktualiseras.

Det förut sagda bekräftas också av Kammarkollegiets och Länsstyrelsens i Skåne län uttalanden i yttranden av den 9 februari 2016 respektive den 11 februari 2016 om att frågan om åluppsamling inte är föremål för talan i målet och att mark- och

miljödomstolen inte kan pröva den. Länsstyrelsen har dessutom för sin del uttryckligen anmärkt mot att mark- och miljödomstolen kommunicerat saken i målet som "omprövning" och inte "fortsatt tillståndsprövning".

I enlighet med vad som ovan nämnts om vad ska omfattas av prövningen frånfaller bolaget sin tidigare medgivna lösning med ett fingaller och uppsamling av ål vid Forsmöllans kraftverk i enlighet med bilaga till bolagets yttrande av den 8 oktober 2014 (aktbilaga 4) och "Annat alternativ" redogjort i bilaga till bolagets yttrande av den 27 maj 2015 (aktbilaga 16).

Skäligheten av de yrkade åtgärderna

Vad beträffar omfattningen av de villkor som får meddelas har MÖD uttalat i mål nr M 2535-10 att i fråga om prövning av latent villkor ska hänsyn ändå ska tas till bestämmelsen i 24 kap. 5 § sista st. miljöbalken. Paragrafen stadgar att så ingripande villkor eller andra bestämmelser inte får meddelas av tillståndsmyndigheten att verksamheten inte längre kan bedrivas eller att den avsevärt försvåras. Detta kan dock komma att bli fallet om mark- och miljödomstolen beslutar om villkor helt i enlighet med Kammarkollegiets yrkande. Bolaget har tidigare i ärendet redogjort för de kostnader som anläggande av fingaller och omlöp vid alla tre kraftverk skulle medföra. Dessa kostnader skulle drabba kraftverkens verksamheter mycket hårt.

Såsom bolaget tidigare anfört skulle kostnaden för att installera fingaller enligt ritningar av Bergslagen Hydro Consult AB den 30 november 2015 uppgå till 8 miljoner kr. För det fall bolaget skulle åläggas att installera fingaller av de dimensioner som yrkats av Kammarkollegiet vid alla kraftverk skulle kostnaden bli ännu högre på grund av att bolaget då även skulle tvingas installera nya grindrensare vid varje kraftverk. Den ytterligare kostnaden för mindre spaltvidd på fingaller, lägre lutning samt byte av grindrensare uppgår till 2 750 000 kr. Enligt bolagets mening ingår emellertid endast skäligheten av att installera ett galler i prövningens omfattning med anledning av de latent villkoren i tillstånden. Detta medför således att bolaget endast kan åläggas att installera ett galler och därmed nödvändiga åtgärder vid vattenkraftverken, dvs. inga avledningsrännor eller liknande.

Kostnaden för att installera fingaller vid kraftverken ska ställas mot kraftverkens resultat. Kraftverken har de senaste tre åren gjort ett negativt rörelseresultat med -2 685 tkr år 2013, - 1 078 tkr år 2014 och - 1 229 tkr år 2015. Det kan alltså snabbt konstateras att en kostnad på 8 miljoner kr skulle slå mycket hårt mot kraftverkens verksamhet.

Kostnaden för att installera ett galler vid kraftverken ska också ses mot den nytta de kommer att medföra för fisken. Med anledning av att prövningens omfattning begränsas av de latenta villkoren i tillstånden, dvs. till skäligheten av att installera galler vid kraftverken och inget annat, får också antas att nyttan av detta är relativt begränsad. Visserligen förhindras fisk från att gå in i turbinerna men utan fiskavledning tvingas den fisk som kommit fram till gallret att hitta tillbaka till utskovsluckan för att finna en väg ut förbi kraftverket. Detta är en ineffektiv vandringslösning som inte leder till någon större nytta för fisken. Jämfört med den trap-and-transportlösning som bolaget föreslagit från Forsmöllans kraftverk, som förutom ett fingaller med uppsamling vid Forsmöllans kraftverk skulle eliminera den kumulativa effekten av förlust vid alla tre kraftverk samtidigt som kostnaden för lösningen är mycket lägre - 3 miljoner kr, synes fingaller utan fiskavledning utgöra ett mycket sämre alternativ. Visserligen har bolaget frånfallit sitt medgivande om denna lösning, men för det fall Kammarkollegiet och länsstyrelsen är intresserade av en lösning förlikningsvis inom ramen för denna process som skulle leda till ett mycket bättre utfall för fisken, anser bolaget att det finns möjlighet att åter föra trap-and-transportlösningen på tal. Sammantaget anser bolaget emellertid att de skyddsåtgärder som bolaget kan åläggas inom ramen för denna prövning jämfört med kostnaderna för dem och den nytta som de skulle medföra för fisken jämfört med den lösning som bolaget föreslagit, gör att det är orimligt för bolaget att genomföra dessa åtgärder. Det vore alltså oskäligt att ålägga bolaget att installera ifrågasvarande galler som inte skulle leda till någon större förbättring för fisken samtidigt som det skulle medföra mycket stora kostnader för bolaget.

Oskäligheten i Kammarkollegiets yrkanden om skyddsåtgärder framstår än tydligare i ljuset av att drygt 140 000 kg blankåål togs upp av yrkesfisket under år 2015

och därtill kommer fritidsfisket. Att sådana kostsamma och omfattande krav ställs på elproduktionen som i aktuellt fall, samtidigt som ett betydande ålfiske fortfarande pågår visar på obalansen i de åtgärder som krävs och utförs för att förhindra åldöd i Sverige. Detta gäller särskilt de krav som ställs på elproduktionen av förnybar energi i ett elområde som lider av underskott av energi. Vi lider inte av matbrist i Sverige, däremot finns risk för effektbrist i elproduktionen under vintertid. Därför borde åtgärderna vara både rimliga och riktas mot såväl elproduktionen som fisket.

Bolaget är som tidigare nämnts villigt att vidta tämligen omfattande skyddsåtgärder för ålens fortlevnad men anser att det är oproportionerligt att kräva att fingaller ska installeras vid samtliga tre kraftverk, eftersom kostnaden för detta kan komma att avsevärt försvåra eller förhindra verksamheten. Nyttan av de åtgärder som yrkats av Kammarkollegiet kan inte skäligen anses motsvara kostnaden som detta skulle förorsaka bolaget, varför bolaget ska befrias från att installera dessa anordningar.

Bästa möjliga teknik

Vad gäller frågan om bästa möjliga teknik avseende fingaller, dvs. storleken på gallrets spaltvidd och lutningen på gallret, hänvisar Länsstyrelsen i Skåne län i sitt yttrande av den 11 februari 2016 till sid. 28 i Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14 och den påstådda uppgiften där om att en spaltvidd om 10-13 mm är bästa möjliga teknik, alternativt 18 mm om samma effekt kan uppnås. Någon sådan uppgift återfinns emellertid inte på angivet ställe, däremot återfinns på sid. 30 i angivet arbete en uppgift om att bästa möjliga teknik är en spaltvidd på 10-13 mm om man inte kan visa att samma resultat kan uppnås med ett galler med spaltvidd upp till 18 mm, *vilket skulle kunna vara fallet för fiskanpassade galler eftersom den låga lutningen tycks göra att fisken kan undvika gallret*. Det angivna tycks innebära att bästa möjliga teknik avseende spaltvidden är beroende av gallrets lutning. Längre ned på samma sida anges att som låglutande galler räknas sådana med en lutning mindre än 45 grader i förhållande till vattnets rörelseriktning, eftersom denna lutning innebär att kraften parallellt med gallret blir större än den kraft som verkar vinkelrätt mot gallret. Det anges också att för bästa funktion ska vinkeln helst vara

lika med eller mindre än 30 grader eftersom det ökar sannolikheten att en kropp kommer att föras längs med gallret istället för att klämmas mot det.

De fiskanpassade alfagaller som anlagts i Ätran och Emån som visat sig ha passageeffektivitet större än 90 % för blankål, har emellertid haft en spaltvidd om 18 mm och en lutning på 35 grader¹. Denna spaltvidd och lutning på gallret måste därför anses vara den bästa möjliga tekniken som också utprovats och som ska användas. Detta har också bekräftats av Olle Calles, som är en av författarna till nämnda rapport, i informellt samtal med Anders Fredriksson vid Bergslagen Hydro Consult AB vid upprättandet av ritningarna över gallren i aktuella mål. Det kan under alla omständigheter inte anses skäligt att ålägga bolaget att installera fingaller med en större spaltvidd och mindre lutning än vad som visat sig ha en tillräckligt stor passageeffektivitet. Särskilt inte med tanke på den stora merkostnad som skillnaden på en gallerlutning på 30 respektive 35 grader får vid de aktuella kraftverken.

Länsstyrelsens rätt att fastställa villkor

Kammarkollegiet föreslår i sin ansökan att mark- och miljödomstolen ska överlåta åt tillsynsmyndigheten att fastställa ytterligare villkor som erfordras avseende närmare utformning av gallret samt angiven lutning, storleken på minimivattenföringen för avledningens funktion och kontrollprogram för drift m.m. av fingallret. I yttrande av den 30 september 2015 yrkar länsstyrelsen att mark- och miljödomstolen ska fastställa att tillståndshavaren ska ta fram de utredningar som länsstyrelsen finner nödvändiga för att fastställa de åtgärder som krävs för att uppfylla tillsynsmyndighetens villkor. Kammarkollegiet antar, i yttrande av den 11 december 2015, länsstyrelsens villkorsförslag som sina egna.

Det följer redan av den inledningsvis preciserade inställningen, men bolaget vill särskilt framhålla att bolaget motsätter sig att länsstyrelsen ska ges rätt att fastställa ytterligare villkor avseende gallren m.m. samt ges rätt att bestämma omfattningen av de utredningar som krävs för att uppfylla de villkor som länsstyrelsen uppställt.

¹Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14, sid. 34 ff.

En sådan ordning skulle i alltför hög grad överlämna åt länsstyrelsen att besluta om framtida åtgärder på bekostnad av bolagets förutsebarhet och rättssäkerhet. Omfattningen av yrkad rätt för länsstyrelsen att besluta om villkor och utredningar för att uppfylla dessa villkor är inte i enlighet med vad som avses i 22 kap. 25 § tredje st. miljöbalken om att mark- och miljödomstolen får överlåta åt en tillsynsmyndighet att besluta villkor av *mindre betydelse*. Bolaget anser därför att yrkandet att länsstyrelsen ska ges rätt att fastställa ytterligare villkor avseende galler m.m. samt ges rätt att bestämma omfattningen av de utredningar som krävs för att uppfylla de villkor som länsstyrelsen uppställt, ska avvisas även på denna grund.

INKOMNA YTTRANDEN

Länsstyrelsen i Skåne län yrkar att mark- och miljödomstolen bifaller Kammarkollegiets yrkanden.

Länsstyrelsen yrkar att mark- och miljödomstolen i villkoret om delegation till länsstyrelsen fastställer att tillståndshavaren ska ta fram de utredningar som länsstyrelsen finner nödvändiga för att fastställa de åtgärder som krävs för att uppfylla tillsynsmyndighetens villkor. Detta innebär i huvudsak att det av tillståndshavaren insända förslaget arbetas om utifrån de synpunkter som Kammarkollegiet presenterat i sitt yttrande daterat 2015-06-24. Detta ska genomföras av person som har kompetens för detta och en dokumenterad erfarenhet av nedströmsvandringslösningar genom tidigare utförda uppdrag. Länsstyrelsen ska ha innan arbetet påbörjas godkänna personen i särskilt beslut.

Länsstyrelsen yrkar på en arbetstid på 1 år från det att domarna vunnit laga kraft. I andra hand yrkar länsstyrelsen på 2 år om en tillfällig uppsamling och nedtransport kan ske vid Forsmöllans kraftverk.

Länsstyrelsen yrkar vidare att domstolen förordnar Fiskevårdsteknik AB genom Mats Hebrand som sakkunnig att inför delegationsbeslutet granska bolagets förslag till lösningar.

Länsstyrelsen yrkar att sökanden ska upprätta och genomföra ett kontrollprogram för att kontrollera funktionen hos vandringsvägarna. Gränsen för en fullgod funktion ska vara att minst 95 % av ålen överlever passagen och att vandringen fördröjs maximalt 5 dagar.

Länsstyrelsen yrkar slutligen om ersättning för rättegångskostnaderna av Skånska Energi AB i samtliga tre mål med totalt 68 000 kr varav 36 000 kr för biträde av Mats Hebrand samt 32 000 kr (40 timmar á 800 kr).

Länsstyrelsen anför bl.a. följande. Det finns mycket starka skäl för att skapa moderna vandringslösningar förbi kraftverken i Rönne å.

Den ekologiska statusen för den del av Rönne å som berörs av kraftverken, vatten förekomsten Klövbäcken - Skärån, är måttlig. Miljö kvalitetsnormen är god status senast år 2021. För att kvalitetsfaktorn konnektivitet i normen för god ekologisk status ska uppfyllas kräver fungerande nedvandring och uppvandring.

Normen är tvingande EU-rätt sedan i juli då Bremendomen meddelades av EU-domstolen. Med detta i åtanke är det viktigt att från början beakta att även lax- och öringmolt ska kunna vandra nedströms utan översladda en dödlighet på 5 % och en fördröjning på 5 dagar.

Bolaget anser att ”trap- and transport” utgående från en fångst i Forsmöllans kraftverk utgör bästa möjliga teknik. Länsstyrelsen anser inte det utan delar helt och hållet Kammarkollegiets bedömning. De främsta bristerna är att ålar som väljer att gå ut via utskovet ner i naturfåran via minimitappning och överskottsflöde saknar passagemöjlighet i de nedströms liggande kraftverken. Vidare stör uppsamlingen, förvaringen och transporten det naturliga vandringsmönstret och risker finns för skador och annan påverkan av hanteringen. Dessutom fungerar lösningen inte för övriga fiskarter som också ska inkluderas i lösningen och som vandrar ner, då dessa är mer känsliga för hantering och predation.

Länsstyrelsen tog 2010 initiativ till diskussioner med Skånska energi AB kring nedvandringlösningar förbi de tre kraftverken i Rönne å. Detta resulterade i ett gemensamt initiativ till fångst och transport av nedvandrande ål förbi kraftverken under vårvandringen. Under våren pågår inget ålfiske i Ringsjöarna pga. ålförvaltningsplanens inskränkningar och alla ålar som vandrar passerar aktuella kraftverk. Detta har sedan fortgått och genomfördes senast våren 2015. Årligen har mellan 500 och 1 500 kilo ål flyttats ner.

Då meningarna var delade kring kraftverkens påverkan på nedvandrande ål genomfördes under 2012 den telemetristudie som finns med i handlingarna. Resultatet tydliggjorde att den samlade dödligheten i kraftverken var hög (>70%) och att kraftverken kraftigt fördröjde ålen i sin vandring.

För att ta fram underlag för den fortsatta hanteringen erhöll Länsstyrelsen 2013 ett bidrag från Havs- och vattenmyndigheten för att utreda åtta olika nedvandringlösningar och hur dessa kan uppfylla miljö kvalitetsnormer (MKN). Endast två av dessa bedömdes av länsstyrelsen uppfylla MKN varav den ena var utrivning. Den andra var avledning via låglutande fingaller med flyktöppningar i alla tre kraftverken.

Med anledning av att det i samtliga kraftverksdomar finns latent villkor för fingaller tog länsstyrelsen ett beslut om att anhålla om att Kammarkollegiet skulle begära prövning av dessa. Detta har nu lett till att domstolen ska pröva skyddsåtgärder med fingaller för skydd av ålen i första hand, men också övriga arter som vandrar i Rönne å.

Länsstyrelsen anser att avledning av nedvandrande fisk genom låglutande galler och flyktöppningar i dagsläget är den bästa möjliga tekniken. Bolaget har i sin inlägga daterad 2015-05-27 beskrivit lösningar för Stackarps och Klippans kraftverk baserat på denna teknik. Länsstyrelsen anser att dessa lösningar kräver vissa ändringar vilka beskrivs i Kammarkollegiet yttrande daterat 2015-06-24. Länsstyrelsen har även inhämtat yttrande från Länsstyrelsen i Västra Götalands län som stöd för bedömning av vilka åtgärder som är erforderliga för att uppfylla MKN i Rönne å.

I fråga om de av Kammarkollegiet föreslagna åtgärderna lämnar länsstyrelsen följande synpunkter.

Avseende punkten 1 om fingaller

Länsstyrelsen delar åtgärdsförslaget, men i det fall vattenhastigheten genom fingallret överstiger en viss nivå kan det krävas två flyktöppningar då fiskens möjlighet att söka efter flyktöppningen begränsas om strömmen är för stark.

Avseende punkten 4 om delegation till tillsynsmyndigheten om villkor om kontrollprogram

Länsstyrelsen delar synpunkten vilken även bör inkludera åtgärdernas genomförande.

Avseende punkten 6 om tid för genomförande

Med anledning av ålens situation pågår en löpande översyn av förvaltningen av ålen och ålfiskets bedrivande. I det fall detta medför ytterligare restriktioner eller ett totalstopp för ålfisket i Ringsjöarna, är nedvandringlösningarna i kraftverken av största vikt. Om fisket stoppas och inga passager finns så står vi inför en mycket omfattande åldöd på mer än 8 000 ålar i turbinerna. Det är ju därför oerhört angeläget att åtgärderna genomförs omgående och länsstyrelsen anser därför att Kammarkollegiets yrkande på 2 år från lagakraftvunnen dom bör minskas till 1 år. Om domstolen inte finner det rimligt att åtgärda alla tre kraftverken inom ett år yrkar länsstyrelsen att åtgärderna i Forsmöllans kraftverk får den genomförandetid att denna fiskavledare kan nyttjas för en tillfällig uppsamling och nedtransport under tiden de nedströms liggande kraftverken åtgärdas.

De aktuella arbetenas genomförande bedöms ur miljösynpunkt kunna ske under hela året. Nedtrappning och uppfyllnad av dammarna bör dock ske med vissa försiktighetsmått. I det fall länsstyrelsen bemyndigas att fastställa de ytterligare villkor som krävs för att uppnå en så god funktion som dagens kunskap medger, kommer den att begära att bolaget tar fram ett reviderat förslag som tar hänsyn till ovanstå-

ende påpekanden. Efter granskning och godkännande av den sakkunnigförordnade avser länsstyrelsen fastställa villkoren.

Varje nedvandringlösning förbi kraftverk är unik och även om åtgärderna utförs med stöd av hög kompetens finns risk för att en del specialanpassningar krävs för att funktionen ska bli tillräckligt bra. Därför ska bolaget genomföra en funktionskontroll innan åtgärden kan godkännas av länsstyrelsen. Kontrollen ska ske med samma teknik som nyttjades vid undersökningen av åldödligheten och som finns beskriven i handlingarna. Kort beskrivet innebär det att sändare sätts på ålen och sedan kan man se om de fördröjs och hur stor andel som överlever passagen förbi kraftverken. Antalet märkta ålar måste vara tillräckligt för att ge ett fullgott underlag för godkännande. Försöket ska ske vid lågt flöde så tappningen i sidoutsko-ven är begränsade till ev. minimitappning. Lämpligtvis sker undersökningen då förbipassagerna är klara för alla tre kraftverken för att minimera kostnaden.

Söderåsens miljöförbund har inget att invända mot Kammarkollegiets begäran eller mot kollegiets yrkanden i målet.

Rönneåns vattenråd och Rönneådalens fiskevårdsområdesförening har i gemensam skrivelse yrkat bifall till Kammarkollegiets yrkande i alla delar.

Därutöver har man yrkat följande.

Idag transporteras ålen från Stackarp direkt till Ringsjön vilket innebär att möjligheterna till etablering i sjösystem innan Ringsjön inom Rönneåns avrinningsområde bortses. Rönneåns vattenråd och Rönneådalens fiskevårdsområdesförening yrkar att ålen släpps så tidigt som möjligt i samråd med Länsstyrelsen i Skåne län inom å systemet dels för att öka spridning till närliggande sjösystem samt dels för att minska transporttiden.

Organisationerna yrkar vidare att bolaget inte ska åläggas enligt dom att kontinuerligt kontrollera samt tömma fångstkärnen enligt bestämda tidsintervall utan åläggas

enligt dom att utföra detta enligt tillsynsmyndigheten Länsstyrelsen i Skåne läns årligt framtagna riktlinjer. Allt för att säkerhetsställa uppfångandet av den vandrade ålen då ändrade vandringsperioder hos andra fisk-arter påvisats och kan komma att ske till följd av förändrat klimat.

Organisationerna yrkar slutligen att tillsynsmyndigheten Länsstyrelsen i Skåne Län ska enligt dom från mark- och miljödomstolen kunna begära minskad eller stoppad turbindrift för samtliga tre kraftverk under perioder med stor blankålsvandring.

Som skäl har bl.a. anförts följande.

Då varken fauna eller flora tillfredställande kan passera uppströms eller nedströms förbi kraftverken idag anser Rönneåns vattenråd och Rönneådalens fiskevårdsområdesförening att följande miljömål ej kommer att kunna uppfyllas.

- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Levande sjöar och vattendrag

Rönneåns vattenråd och Rönneådalens fiskevårdsområdesförening anser även ej heller att God ekologisk status enligt ramdirektivet för vatten kommer att kunna uppnås.

För att förbättra statusen på Europas vatten tog EU-kommissionen 2012 fram en handlingsplan. I planen konstaterades att den mest utbredda påverkan på ekologisk status i 19 av medlemsländerna, inklusive Sverige, är fysiska förändringar i vattenmiljöerna i egenskap av bl.a. kraftverk och dammar.

Att därmed ha i åtanke för att uppnå dessa krävs vidare mer moderna holistiska lösningar på vandringsvägar vilket även skulle gynna flertalet andra hotade- och rödlistade arter uppströms Rönneåns avrinningsområde som t.ex. flodpärlmusslan. Denna art är beroende av vandrande öring och är idag hotad i hela världen. Ålen rödlistades i ArtDatabanken redan 2005 och är nu även klassad som akut hotad. Då ålens tillväxt befinner sig på väldigt låg nivån har det internationella Havsforsk-

ningsrådet, ICES, tidigare signalerat att införa totalt stopp på ålfisket men även att störningar som t.ex. vandringshinder ska reduceras till minimum.

Utöver ålens mortalitetsbeskrivning i bilaga 3; har även Fiskeriverket beräknat att ålen har ungefär 30 procent chans till överlevnad vid passage av ett kraftverk. Vidare beskriver Fiskeriverket att om ålen därutöver behöver passera fler kraftstationer (vilket kommer att ske för en del ålar beskrivet i handlingen från Fiskevårdsteknik AB, bilaga 4.) för att nå havet beräknas sannolikheten för överlevnad fram till fyra procent i genomsnitt.

Då ålen vid vandring slutar att äta har den en viss tid på sig att nå sitt lekområde. Detta baseras på den fettreserv ålen lyckats bygga upp. Ökad uppehållstid innan kraftverksstationerna vid utvandring enligt bilaga 3, innebär därmed tidsförlust och minskad energireserv för vidare vandring. Detta kan kopplas till en svensk studie vilken påvisade att 74 procent av fångad öresundsål hade så låga fettreserver att sannolikheten för ålen att nå Saragassohavet och genomföra lek var osäker.

Älvräddarnas Samorganisation (ÄlvS) har i yttrande anslutit sig till Kammarkollegiets yrkanden.

Föreningen har vidare anfört bl.a. följande. Om denna ansökan inte bifalls ser ÄlvS den enda vägen att genomföra de EU-rättsligt bindande kraven genom en återkallelseansökan enligt 24 kap. 3 § punkt 7 miljöbalken. Att bolaget anser att Kammarkollegiets yrkanden är oskäliga ser ÄlvS som ett försök att undkomma de miljökrav som ställs regelmässigt vid nyprövningar av anläggningar av denna sort, och kan inte accepteras som en seriös inställning till sin verksamhet.

Det är ställt utom allt tvivel att det i förevarande fall handlar om en fortsatt tillståndsprövning. Oavsett om man då utgår från 8 § Kungl. Fiskeristadga den 17 oktober 1900 eller ÄVL, ska de bestämmelser i miljöbalken som motsvarar den äldre rättens bestämmelse användas, i detta fall i första hand de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och även 11 kap. 8 § miljöbalken. Syftet med de galler som

gavs som latent villkor en gång i tiden var att skydda fisk från att skadas, och idag är bästa möjliga teknik (BMT) fingaller med minst 15 mm spaltvidd och avledning-sanordning. Bolaget har bevisbördan enligt 2 kap. 1 § miljöbalken och har inte visat någon bevisning för kunna påstå att en annan spaltvidd kan accepteras och med tanke på att det finns t.ex. öring i vattensystemen behövs i vart fall 15 mm.

Det är otvistigt så att den typ av fingaller med avledningsanordning som Kammarkollegiet förordar idag är att betrakta som BMT, se också vägledningar från Havs- och vattenmyndigheten. Kraven på sådana skyddsåtgärder ställs regelmässigt vid tillståndsprövningar idag och kan inte sägas vara orimliga eller oskäligen, dvs. för de tre kraftverken är detta att betrakta som BAT (bästa tillgängliga teknik; mark- och miljödomstolens förklaring). Detta gäller oavsett vilken turbintyp som förevarit. Det är också otvistigt så att delar som inte kan tas upp i detta mål, som kvar på anordningar för uppströms förbivandring av alla förekommande arter, kommer att ställas i en snar framtid, eftersom det är tvingande krav från EU i vatten som ska uppnå GES (God ekologisk Status). Alltså är det både skäligt och ändamålsmässigt att i denna fortsatta tillståndsprövning tillse att nedströms vandring säkras, och det är också den enda rimliga tolkningen av de äldre lagstiftningarnas överförda betydelse till dagens miljöbalk.

Att bolagets ombud försöker förringa den akuta situation som den europeiska ålen (*Anguilla anguilla*) är i kan bara betecknas som pinsamt, eller i alla fall desperat, och visar ånyo på en förstummande brist på elementära kunskapskrav för bedrivandet av verksamheten. I en artikel som hänvisar till forskningsresultat i FoF (Forskning och Framsteg, 2011), beskrivs den nedvandrande ålens situation så här när det gäller svenska vattenkraftverk: *Eftersom fisket numera är starkt reglerat; utgör antagligen vattenkraftverken det största hotet mot de vuxna blankålarna i vårt land. Fiskeriverket har beräknat att de har ungefär 30 procents chans att överleva en passage genom ett vattenkraftverk. Ålarna sugts fast mot gallren som skyddar turbinerna, eller så passerar de gallren och skivas av turbinbladen. Ofta måste de ta sig förbi flera kraftstationer för att nå havet; sannolikheten att komma fram levande ut till kusten beräknas var fyra procent i genomsnitt.*

Svenska forskare som fil. dok. Olle Calles, Karlstad universitet, har i olika rapporter refererat till total dödlighet på upp till 74 % vid nedströms vandring för ål vid ett enda kraftverk. Den multipla effekten vid passage av tre kraftverk blir således att 17 ålar av 1 000 överlever passagen. Dödligheten i kraftverken i Rönne å är därtill också satt till ännu högre i ett ålförvaltningsperspektiv. Fingaller med avledningsanordningar kan sägas vara en svensk lösning som först provades i Ätrafors kraftverk i Ätran av just Karlstads universitet i ett projekt mellan universitetet och E.ON Vattenkraft AB. Siffrorna för dödligheten vändes i det fallet helt om, från 74 % dödlighet till endast 4 % vid gallret (Olle Calles muntligt). Att bolaget anser att kostnaden för att på detta sätt med BMT rädda en utrotningshotad art skulle vara oskäligt är ett påstående som inte bara är omoraliskt utan också inför rätten bör vidareutvecklas med riktiga fakta och inte lösa påståenden om antal kg ål fångad av yrkesfisket som inte är kopplat till historiska data eller på något sätt relaterat till ålens situation idag.

Sedan diskuterar bolagets ombud om ål som i första hand en matresurs, vilket återigen visar på en totalt verklighetsfrämmande inställning till verksamhetens påverkan på biologisk mångfald, vilket det i grunden handlar om.

När det gäller situationen i elprisområde 4 är den enligt följande (siffror från Svenska Kraftnät, produktion och effekt under 2014, mottaget från Anna Andersson på Energimyndigheten, Analysavdelningen 2016-02-12):

Vattenkraften står för 293 MW maxeffekt, av totalt 2 402 MW i Prisområde 4 (P4). Totalt i Sverige låg maxeffekten 2014 på 29 587 MW. P4 motsvarar ungefärligt Skåne, Hallands, Kronobergs, och Kalmar län. De tre kraftverken som nu är föremål för fortsatt prövning står för ungefär 2,3 MW effekt.

Bolagets kraftverk i Rönne å motsvarar alltså en knapp tiondels procent (0,096 %) av maxeffekten i P4. Av den nationella maxeffekten under 2014 stod dessa tre kraftverk för 0,0078 %, eller 0,078 promille. Man kan med fog säga att dessa tre

kraftverks produktion närmast är att betrakta som brus i Svenska Kraftnäts balansavräkning, och noterbart är att vindkraften i P4 står för mer än 4 gånger mer effekt än den totala vattenkraften, av vilken bolagets tre kraftverk står för 0,7 procent.

Slutsatsen är att kraftverkens effektbidrag närmast är homeopatiskt i jämförelse med de andra effektbidragen i P4 likväl som nationellt.

Det är närmast praxis att delegera till länsstyrelsen de exakta villkorens utformning i tillståndsmål gällande vattenkraft, särskilt vad gäller saker som gallrens exakta placering och utformning samt dito för flyktöppningar samt fördelning av vattenföringen över olika säsonger. Kammarkollegiet har påtalat bristerna i de ritningar som bolaget har tagit fram och bästa sättet att få dessa beaktade är det förslag till delegation som myndigheterna föreslår. Av det skälet ska inte bolagets yrkande under dessa punkter ovan beaktas.

HUVUDFÖRHANDLING

Mark- och miljödomstolen har hållit huvudförhandling i målet varvid anfördes bl.a. följande.

Kammarkollegiet: Det är 2 kap. miljöbalken som ska tillämpas. MKN gäller omedelbart. Enligt 2 kap. 8 § i ÄVL skulle nödvändigt vatten och alla nödvändiga åtgärder för fisken prövas. Bestämmelsen har nästa samma lydelse som 11 kap. 8 § miljöbalken. Fiskeristadgan från år 1900 är upphävd och kan inte tillämpas i målen. Det finns ingen rättslig grund för bolagets yrkande om avvisning av Kammarkollegiets yrkande.

Anläggningarna och driften utan fingaller med avledningsanordningar uppfyller inte bästa tillgängliga teknik och innebär att MKN inte kan efterföljas. Fingaller utan avledningsanordning strider mot Weser-domen.

Vad gäller rimligheten av yrkandet kräver Kammarkollegiet i alla liknande mål lutande fingaller med flyktöppningar. Detta gäller för såväl storskaliga som småska-

liga kraftverk. BAT-kravet är vad branschen ska tåla. Enligt bolaget går man med förlust i verksamheten i år men det aktuella gallret ska gälla för all framtid. Bolaget måste räkna med miljöanpassad drift. Konsekvensen för bolaget blir besvärlig om man inte ens har råd med detta mycket lötsamma krav. Bolagets kalkyler kommer att ändra sig när elpriset förändras och det går upp och ner. Bolaget kan effektivisera verksamheten. Bolaget har tämligen stora avskrivningar. Fingallret är en investering som får skrivas av på 30 år. Det kanske drabbar balansräkningen till viss del men en samlad rimlighetsbedömning för alla tre kraftverk visar att kostnadsskillnaden mellan Kammarkollegiets krav och vad som enligt bolaget går att kräva, dvs. vanliga fingaller, uppgår till 600 000 kr. Utslaget på 30 år är det ingen skillnad.

Enligt 3 kap. 6 § miljöbalken är Rönne å ett riksintresse. Ån är medtagen med högsta prioritet i listan över särskilt skyddsvärda vattenområden med hänsyn till förekomst av skyddsvärda fiskarter/stammar.

Mark- och miljödomstolen har att pröva hur fingallret ska utformas. Mark- och miljödomstolen bör meddela generella villkor för utformningen av gallren och sedan tar länsstyrelsen tillsammans med bolaget över när man ska genomföra installationen med vissa ändringar av ritningar, gallerlutning osv.

Avledningens utlopp ska utmynna ovanför vattenytan. Utlopp under ytan innebär risk för skador på nedströmsvandrande fauna, igensättningsproblem och predatorer m.m.

Flyktöppningarna ska vara placerade i gallerväggen och nå från vattenytan ned till cirka 1 m djup. Flera öppningar behövs för att ålen m.fl. behöver kunna välja nivå beroende på vattendjup, siktförhållanden m.m.

I avledningsanordningen ska alltid släppas erforderligt vatten för fullgod funktion, dock minst 200 l/s – för att konnektivitet i nedströmsriktning ska uppnås.

Ifråga om kollegiets förslag till villkor 4, dvs. ytterligare utredningar m.m., avses t.ex. eventuella skyddsåtgärder och tidpunkt för utförandet.

Med hänsyn till tidsutdräkten av målets handläggning har kollegiet ändrat sig vad gäller genomförandetiden, dvs. från 2 år till 1 år. Det är dock upp till domstolen att besluta om genomförandetidens längd.

Länsstyrelsen: Sedan 2010 har länsstyrelsen satt ut ålyngel i Ringsjöarna till en kostnad av 5,3 miljoner kr.

Ålens vandring kan ske under hela året men normala år sker vandringen april – oktober.

Anledningen till att sakkunnig i form av Mats Hebrand bör förordnas är att länsstyrelsen inte har tillgång till nödvändig kompetens inom aktuellt område.

Bolaget: Kraftverken har under år 2015 bytt ägare och ägs idag av Skånska Energi Rönne Å Kraft AB, vilket är ett helägt dotterbolag till Skånska Energi AB.

I det stora är bolaget inte oense med myndigheterna om de miljömässiga eller naturvetenskapliga aspekterna. Även bolaget är mån om och verkar för en god hållbar utveckling. Grunden för bolagets talan är mer en juridiskt grundad invändning om vad som ska prövas i målet.

Bolaget är helt enigt med myndigheterna om att bara installera fingaller är helt meningslöst. Utan flyktvägar torde det inte spela någon roll om man har spaltvidden 15 eller 18 mm. Samma sak gäller om lutningen är 30 eller 35 grader. Därmed är det helt orimligt enligt 2 kap. 7 § miljöbalken.

De investeringar som bolaget gjorde för några år sedan för att förbättra miljönyttan med mer förnybar produktion är helt onödiga om man ska installera fingaller.

Genomdrivandet av MKN i det här målet kan innebära att tillståndets rättskraft inskränks eller att verksamheten försvåras. Vid ett sådant genomdrivande är det mycket troligt att det skulle bli mycket svårt att bedriva en verksamhet med tanke på de höga kostnaderna som installationen av gallret skulle medföra.

Om galler i alla fall ska installeras, vilket bolaget bestrider, är det en fråga om hur det ska se ut. Bolaget gör inte gällande att gallret ska se ut som angavs i Fiskeristadgan från år 1900 utan man vill titta på bästa möjliga teknik. När domstolen ska pröva om vrakgrind ska bytas ut mot fingaller får man givetvis tillämpa 2 kap. miljöbalken.

Kammarkollegiets yrkande om delegation till länsstyrelsen är för vitt och brett och bolaget motsätter sig detta.

När det gäller genomförandetiden vill bolaget i vart fall kunna återanvända materialet till fångdammarna, som är vattenverksamhet och tillståndspliktiga. Bolaget yrkar därför om en genomförandetid om 2 år.

Frågan om den lagliga grunden för ev. vite överlämnar bolaget till domstolen att ta ställning till.

Mats Hebrand (biträde åt länsstyrelsen): Utvärdering av ett kraftverk (Herting) där galler med 15 mm spaltvidd och 30 graders lutning används visar att 97 procent av ålen klarar sig förbi kraftverket. Denna bästa möjliga teknik har dock ännu inte tagits in i anvisningarna. Ett galler med spaltvidd om 20 mm skyddar inte laxsmolt utan det behövs mindre spaltvidd. Det kostar inte särskilt mycket att använda ”rätt” galler.

Anders Fredriksson (biträde åt bolagets ombud): Avsikten är att återanvända befintliga rensmaskiner. Dessa går att bygga om till en lutning av maximalt 35 grader. Maskinerna installerades år 2007.

Att bygga om intagen kräver fångdammar i Forsmöllan och Stackarp. Då anläggandet av fångdammar är kostsamma nyttjas samma material vid båda anläggningarna. Etapp 1 utförs vid Forsmöllan år 1 och etapp 2 vid Stackarp år 2.

En spaltvidd om 18 mm skulle kunna uppvisa samma resultat p.g.a. den låga lutningen (35 grader) och göra att fisken undviker att fastna på gallet.

Sportfiskarna i Skåne: Föreningen instämmer i Kammarkollegiets yrkanden.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har denna dag även meddelat domar i målen M 2960-14 (Stackarps kraftverk) och M 2963-14 (Forsmöllans kraftverk).

Detta mål gäller ett återupptagande av målet i frågan om det latent villkoret. I den aktuella domen (AD 5/1943) föreskrev vattendomstolen bl.a. följande. För det nu lämnade tillståndet skola gälla följande villkor och andra bestämmelser:

...

Fiskgaller. 4) Med bifall till sökandebolagets därom framställda begäran finner vattendomstolen skäligt att med bolagets befrielse tillsvidare från skyldigheten att vid anläggningen hålla galler av den beskaffenhet, som i 8 § Kungl. Fiskeristadgan den 17 oktober 1900 sägs, tillåta bolaget att vid intaget till kraftverket anbringa allenast en vrakgrind av plattjärn med en fri bredd mellan järnen av 50 millimeter. Tillståndet gäller tillsvidare intill dess vattendomstolen på anmälan av vederbörande fiskerimyndighet annorlunda förordnar samt på villkor i övrigt att sökandebolaget bekostar de undersökningar Lantbruksstyrelsen kan finna lämpligt anordna till utrönande av huruvida fisk som inkommer i turbinen kan passera denna utan att komma till skada.

I och med att Kammarkollegiet har gjort en framställan om fortsatt tillståndsprövning av kraftverket finns det förutsättningar för att pröva det latent villkoret.

Vid den tidigare prövningen handlade vattendomstolen målet enligt ÄVL. Mark- och miljödomstolen bedömer att ÄVL ska tillämpas i den nu materiella prövningen av Kammarkollegiets framställan (jfr MÖD 2000:56, 6 § lagen om införande av miljöbalken och 19 § lagen om införande av vattenlagen).

I 2 kap. 8 § ÄVL anges följande. Vill någon i vatten, där fisken har sin gång, göra damm eller annan byggnad, vare han pliktig att utan ersättning vidtaga och för framtiden underhålla nödiga anordningar för fiskens framkomst eller eljest för trygghet av fiskets bestånd samt tillsläppa för ändamålet nödigt vatten så ock att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter i övrigt, vilka till följd av byggnaden må erfordras till skydd för fisket. Kan nyttan av ifrågasatt anordning icke skäligen anses motsvara den förlust och kostnad, som därigenom skulle tillskyndas byggnadens ägare, må dock efter inhämtat yttrande av statens fiskeritjänsteman befrielse från sagda skyldighet medgivas.

Vid tidpunkten för vattendomstolens dom år 1946 fanns det således en skyldighet för kraftverksägare att utan ersättning installera och underhålla anordningar för fiskens framkomst m.m. Sådan skyldighet anges även i den idag gällande bestämmelsen i 11 kap. 8 § miljöbalken. Vattendomstolen bedömde emellertid att det fanns skäl för att tillsvida befria kraftverksägaren från skyldigheten att installera fiskgaller och istället förordna om installation av vrakgrind.

Frågan nu är om det är skäligt att i enlighet med 2 kap. 8 § ÄVL bifalla Kammarkollegiets yrkande om installation av fingaller. Vid denna prövning bedömer mark- och miljödomstolen att även de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken ska beaktas. Enligt praxis (Mark- och miljööverdomstolens dom den 1 februari 2011, mål M 2535-10 – Granö kraftverk) torde hänsyn vid prövningen av latent villkor dessutom tas till vad som anges i 24 kap. 5 § sista stycket miljöbalken. Enligt denna bestämmelse får tillståndsmyndigheten inte meddela så ingripande villkor eller andra bestämmelser att verksamheten inte längre kan bedrivas eller att den avsevärt försvåras.

Av 6 § lagen om införande av miljöbalken framgår att bestämmelserna om miljö kvalitetsnormer i 5 kap. ska tillämpas omedelbart. Detta innebär således att aktuella miljö kvalitetsnormer avseende Rönne å också ska beaktas vid prövningen av det latent villkoret.

Av EU-domstolens dom den 1 juli 2015 i mål C 461/13, den s.k. Weser-domen, framgår att medlemsstaterna är – med förbehåll för att undantag kan beviljas – skyldiga att inte lämna tillstånd till ett projekt när projektet kan orsaka en försämring av en ytvattenförekomsts status eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status hos en ytvattenförekomst eller en god ekologisk potential och en god kemisk status hos en ytvattenförekomst.

Mark- och miljödomstolen bedömer med hänsyn till det ovan nämnda att ev. nytt villkor om installation av fingaller inte får strida mot 2 kap. 7 § första och andra styckena miljöbalken och Weser-domen. Dessutom får ev. krav om sådant galler inte innebära att bolaget inte längre kan bedriva verksamheten. Villkor får inte heller medföra att verksamheten avsevärt försvåras, 24 kap. 5 § sista stycket miljöbalken.

Den ekologiska statusen för den del av Rönne å som berörs av kraftverken, vattenförekomsten Klövabäcken - Skärån SE622476-133505, är måttlig. Detta beror främst på bristande konnektivitet samt näringsförhållandena. Miljökvalitetsnormen är god status senast år 2021.

Rönneåns betydelse framgår även av att ån är utpekad som ett riksintresse enligt 3 kap. 6 § miljöbalken avseende friluftsliv.

Mark- och miljödomstolen anser att det är visat i målet att det är miljömässigt motiverat och angeläget med hänsyn till framför allt ålens situation att installera fingaller.

Mark- och miljödomstolen anser att befrielsen från att installera fingaller i samband med prövningen i den aktuella vattendomen från 1946 inte begränsar möjligheten för domstolen att nu besluta om installation samt utformning av fingallren med avledningsanordning för nedvandrande fisk, flyktöppningar och flyktväg i enlighet med bästa möjliga teknik och att föreskriva en minsta vattenmängd genom flyktvä-

gen. Det finns således inte skäl att avvisa respektive avslå Kammarkollegiets yrkanden på denna grund.

Bolaget har invänt att Kammarkollegiets yrkanden ska anses oskäligt dyra och avslås mot bakgrund av kostnaderna och bolagets ekonomi. Vid bedömningen av om det kan anses orimligt att uppfylla kraven ska enligt 2 kap. 7 § miljöbalken särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärderna i förhållande till kostnaderna. Mark- och miljödomstolen konstaterar att den förväntade nyttan av åtgärderna är mycket hög och att kostnaderna för åtgärderna inte kan anses vara orimligt höga mot bakgrund av att de kan förväntas kunna ges en avsevärd avskrivningstid samt att verksamhetsutövaren under en mycket lång tid, ca 70 år, har kunnat driva verksamheten utan dessa krav. Mark- och miljödomstolen anser inte heller att Kammarkollegiets yrkanden medför att verksamheten inte kan bedrivas eller att den avsevärt försvåras. Bestämmelsen i 24 kap. 5 § sista stycket miljöbalken utgör därför inget hinder mot att bifalla Kammarkollegiets talan i huvudsak.

I fråga om gallervidd anser mark- och miljödomstolen i likhet med myndigheterna att 15 mm måste betraktas som bästa möjliga teknik. Mot bakgrund av förekomsten av lax och havsöring i vattensystemet anser domstolen, även om vandringsmöjlighet uppströms förbi det aktuella kraftverket nu inte finns, att det saknas skäl att medge vidare galler. I fråga om gallerlutningen anser domstolen emellertid att det inte är klarlagt att det är tekniskt möjligt att installera galler med maximalt 30 graders lutning till en rimlig kostnad samt att den relativa nyttan kan ifrågasättas. Galler med maximalt 35 graders lutning bör därför föreskrivas som villkor.

I fråga om flyktvägarnas utformning och tappning av vatten i dessa ska villkor föreskrivas på sätt som framgår av domslutet.

Den slutliga utformningen och genomförandet av åtgärderna bör ske i samråd med tillsynsmyndigheten.

Kammarkollegiet och länsstyrelsen har yrkat, så som talan får förstås, att det ska föreskrivas i villkor att målsättningen med åtgärderna ska vara att minst 95 % av ålen överlever passagen och att nedvandringen fördröjs med maximalt 5 dagar. Myndigheterna har samtidigt preciserat vilka fysiska åtgärder som ska vidtas och argumenterat för nödvändigheten av den tekniska lösning som yrkats. Enligt mark- och miljödomstolens bedömning är praxis i villkorskrivning att antingen föreskriva precisa tekniska åtgärder eller att ange ett begränsningsvärde som verksamhetsutövaren har att innehålla och att denne i sådant fall själv kan välja teknisk lösning för att uppnå avsett resultat. Mark- och miljödomstolen anser att i detta fall bör föreskrivas villkor om den tekniska lösningen. För det fall myndigheterna anser att funktionen vid någon senare tidpunkt inte uppfyller önskemålen får detta hanteras genom eventuell omprövning.

I fråga om kontroll anser domstolen att det ska föreskrivas villkor om kontroll för såväl arbetenas genomförande som uppföljning gällande nedvandringen av fisk efter de genomförda åtgärderna.

Mark- och miljödomstolen anser mot bakgrund av de i domslutet nu föreskrivna villkoren att det saknas skäl att bifalla myndigheternas yrkanden om delegation om att föreskriva ytterligare, nu ospecificerade, villkor.

Kammarkollegiet har yrkat att det ska föreskrivas att åtgärderna ska vara utförda inom ett år från lagakraftvunnen dom. Länsstyrelsen som biträder Kammarkollegiets yrkande i första hand har i andra hand yrkat att två år kan medges under förutsättning att det sker åluppsamling vid Forsmöllans kraftverk och transport nedströms förbi Stackarps kraftverk. Bolaget har yrkat på en genomförandetid av minst två år, bl.a. mot bakgrund av utnyttjandet av material för fångdammar.

Mark- och miljödomstolen instämmer i myndigheternas bedömning att situationen för ålen är akut och att åtgärderna därför bör vidtas så snart som möjligt. Domstolen har denna dag i dom i mål M 2963-14 föreskrivit att åtgärderna vid Forsmöllans kraftverk ska vara utförda inom ett år från laga kraftvunnen dom samt att tillfällig

åluppsamling och transport förbi Klippans och Stackarps kraftverk ska ske till dess åtgärderna slutförts vid dessa kraftverk. Med dessa föreskrifter i beaktande anser domstolen att det finns skäl att medge bolagets yrkande om en genomförandetid på två år för de åtgärder som föreskrivs genom denna dom för Klippans kraftverk.

Enligt 26 kap. 14 § miljöbalken får beslut om förelägganden eller förbud förenas med vite. Det finns dock inget lagligt stöd för att förena nu aktuella villkor med vite. Kammarkollegiets yrkande ska därför avslås i denna del. Domstolen erinrar om att brott mot villkor är straffsanktionerat samt att tillsynsmyndigheten kan förelägga om rättelse vid vite om ett villkor har överträtts.

Enligt 22 kap. 12 § miljöbalken, vilken kompletterar reglerna i 40 kap. rättegångsbalken om sakkunnig, finns det möjlighet för mark- och miljödomstolen att förordna sakkunnig under förutsättning att det behövs för bedömning av målet. Mark- och miljödomstolen anser emellertid att det för domstolens bedömning inte behövs någon sakkunnig. Anledningen är att domstolens ledamöter (det tekniska rådet och de två särskilda ledamöterna) har erforderlig fackkunskap och erfarenhet av aktuella tekniska frågor.

Efter att målet avslutas genom slutlig dom är det inte möjligt för mark- och miljödomstolen att ha en förordnad sakkunnig i målet. Det är således inte möjligt för domstolen att bifalla Kammarkollegiets yrkande om att domstolen ska förordna sakkunnig som ska vara länsstyrelsen behjälplig vid granskning av bolagets lösningar.

Om Länsstyrelsen i Skåne län bedömer att myndigheten saknar erforderlig kompetens vad gäller fiskevårdsfrågor m.m. har dock myndigheten möjlighet att genom remiss i enlighet med 13 § förvaltningslagen inhämta yttrande från t.ex. fiskeutredningsgruppen vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län (jfr 6 § förordningen med länsstyrelseinstruktion). Efter sådant yttrande bör Länsstyrelsen i Skåne län kunna bedöma bolagets slutliga utformning av fiskgaller m.m.

Vad Rönneåns vattenråd och Rönneådalens fiskevårdsområdesförening yrkat om att länsstyrelsen ska ges rätt att begära minskad eller stoppad turbindrift för samtliga tre kraftverk under perioder med stor blankålsvandring kan lagligen inte prövas i detta mål. Med utgången i målet torde dessutom denna fråga förfalla. Yrkandet ska därför ogillas.

Rättegångskostnader

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader i samtliga tre mål med totalt 68 000 kr varav 36 000 kr för biträde av Mats Hebrand samt 32 000 kr (40 timmar á 800 kr) för egen del. Bolaget har vitsordat länsstyrelsens ersättningsyrkande. Mark- och miljödomstolen anser att den av länsstyrelsen yrkade ersättningen ska utges av bolaget med en tredjedel av beloppet i vardera målet. I detta mål blir det således avrundat 22 667 kr som ska utges.

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader med i samtliga tre mål med totalt 74 419 kr varav 60 000 kr för nedlagt arbete och 14 419 kr för utlägg för två resor till Klippan. Bolaget har medgett Kammarkollegiets yrkande för utlägg medan man har motsatt sig beloppet för nedlagt arbete med motivering att man anser att Kammarkollegiet inte förmått styrka vad beloppet avser då någon arbetsredogörelse inte getts in m.m.

Rätten till ersättning enligt 25 kap. 2 § miljöbalken begränsas ytterst av om kostnaderna varit skäliga (25 kap. 5 § miljöbalken och 18 kap. 8 § rättegångsbalken).

Av rättsfallet NJA 1997 s. 854 framgår att kostnaden inte i första hand ska bestämmas efter nedlagd tid. Man ska utöver målets omfattning och beskaffenhet istället beakta den omsorg och skicklighet med vilken ett ombud utfört uppdraget. Enligt rättsfallet kan det i allmänhet inte krävas att en part, för att erhålla ersättning för sin ombudskostnad, i detalj redogör för det arbete som utförts, vare sig i fråga om nedlagd tid eller beträffande vidtagna åtgärder.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att Kammarkollegiet har avstått från att förtydliga uppgiven kostnad. Mark- och miljödomstolen finner dock att Kammarkollegiet så som anmälare i målen har haft det övergripande ansvaret för statens talan i målen och att kostnaden härför skäligen bör ha överstigit länsstyrelsens kostnader. Härvidlag ska emellertid även beaktas att länsstyrelsen sammanställt det naturvetenskapliga underlaget. Domstolen anser att ersättningen för nedlagt arbete skäligen bör bestämmas till 40 000 kr. Bolaget ska därför till Kammarkollegiet utge ersättning om totalt 54 419 kr för rättegångskostnader varav en tredjedel av beloppet i vardera målet, vilket avrundat blir 18 140 kr i detta mål.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV425)

Överklagande senast den 3 maj 2016.

Urban Lund

Carl-Philip Jönsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Urban Lund, ordförande, och tekniska rådet Carl-Philip Jönsson samt de särskilda ledamöterna Ola Broberg och Jan-Åke Jacobson.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen och det måste ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.